

„Igyekeztem a magam igazát is mondani . . .”

*Imreh István kolozsvári történésszel
beszélget Páll Árpád*

● *Három és fél évtized kutatómunkájának jelentős részét összegező könyved, a bukaresti Akadémia Balcescu-díjával kitüntetett Erdélyi hétköznapiak előszavában írod: „A szerző — falukutatóként való indulása és gazdaságtörténelmi iskolázottsága következtében is — kezdettől fogva a társadalom- és gazdaságtörténet elemzését és e körön belül a parasztság történetének művelését érzi legsajátosabb feladatának”. Kérlek, vázold kissé részletesebben azokat a szubjektív és objektív tényezőket, amelyek érdeklődési körödet, kutatási területedet kialakították és meghatározták.*

Sepsiszentkirályon születtem, a falu jelentette első kapcsolatomat a világgal, a falusi gyermekek játéka, mindennapi foglalatossága, az ismeretszerzés, a feladatvállalás és -teljesítés első alkalmait és örömeit. Apai őseim írásos bizonyítékokkal igazolhatóan 400 évre visszamenőleg falun éltek, szabad székelyként földet műveltek, és állandó kapcsolatban állottak az értelmiségi munkával, az írás-olvasással is. Egy 1590 táján kelt írat Imreh János nevű ősomet ludimagisterként említi, vagyis tanító volt, és 1599-ben esett el a sellenbergi csatában. Anyai ágon hasonló rendű és rangú emberek voltak elődeim, csak hogy ők nem Háromszékről, hanem Szokmárról, Udvarhelyszékről származtak. Szoros szálak fűznek tehát ahhoz a tájegységhez és népcsoporthoz, amely vizsgálódásaimban is központi helyet foglal el. Bármilyen szorosak is azonban ezek a szálak, és bármilyen meghatározóak a modern pszichológusok véleménye szerint a gyermekkori élmények, ha érdeklődésem körvonalazódásának, eszmélésem-gondolkozásom kialakulásának szakaszában nem ismerkedem meg a népi írók tevékenységével, Szabó Zoltán, Feja Géza, Kovács Imre, Erdei Ferenc, később Illyés Gyula, Németh László, Veres Péter és a többiek írásaival, valamint a román falukutató-mozgalommal, a Gusti-féle szociográfiai iskolával, nem valószínű, hogy korai élményeim forrása egyúttal magam tárgyává is válik.

● *Vonzottak más pályák is?*

Középiskolai tanulmányaimat a kolozsvári Unitárius Kollégiumban, a mai Brassai Liceumban kezdtem el, s Tóth István nevű rajztanárom, a kitűnő miniatürista biztatására negyedikes koromban kiállításon mutattam be munkáimat. A kiállításról cikk jelent meg az egyik napilapban, a cikk valamiképpen apám kezébe is eljutott. Ő attól tartván, hogy kegyelemkenyéren élő bohém lesz belőlem, kivett az iskolából s a brassói kereskedelmibe íratott be. Érettségi után tanulmányaimat az egyetem közgazdasági karán folytattam, s doktori értekezésem tárgyául a székely közbirtokosságok történetét választottam.

● *A legtöbb történész humán műveltséggel, humán megalapozással vág neki a pályának, a te eltérő utad már akkor azt jelentette, hogy a történelmi kutatás egyik kevésbé szokványos ágát választod?*

Hogy közgazdász vagy történész lesz belőlem, azt akkoriban még magam sem tudtam. A népi írók hatására nemzedékem és az utánunk következő nemzedékek legjobbjaiiban erőteljesen munkált a dolgozó nép szolgálatának, a haladás előmozdításának vágya, s anélkül, hogy minden részletében tisztázott tudományos világnézettel, pontosan körvonalazott stratégiai és taktikai elképzelésekkel rendelkezünk volna, lobogott bennünk a hivatástudat. Kelemen Lajossal való megismerkedésemmek és szorosabb kapcsolatomnak köszönhetem azt a felismerést, hogy a lázas tenniakarást a mához vezető út szakaszainak ismeretével

kell kiegészíteni, ha nem akarunk a sötétben botorkálni, ha a dolgok jellegét és irányát helyesen akarjuk megítélni. Ezt a tapasztalatot ellenkező oldalról erősítette meg aztán a falukutatói tevékenység, a Venczel József vezetésével végzett bálványosváráljai felmérés. Itt ugyanis az általam ismert székelyföldi falvaktól eltérő hagyományokkal rendelkező, jobbágyi sorból kinőtt közösséget ismertem meg, amelynek jelenbeli életmódját, közérzetét, tudatállapotát csak úgy tudtam megérteni, ha összevettem a kialakulás folyamataival. A harmadik tényező, ami leendő kutatási területem, vizsgálódási pásmám kialakulásához hozzájárult, a statisztika módszereivel való ismerkedés, és az általa felvetett ismeretelméleti kérdésekbe való belemerülés volt.

A levéltári kutatás és a szociológiai szemlélet elsajátítása vezetett később a feldolgozatlan jelenségeket rögzítő források tudatos keresése felé, ennek során jutottam el a falutörvények, a jegyzőkönyvek, számadások, robotlisták, földesúri költségvetések, taxafizetést igazoló uradalmi tisztai naplók és különböző összeírások felfedezéséhez, a bennük rejlő kortörténeti lehetőségek fokozatos felismeréséhez.

● *Már a negyvenes években használtak statisztikai módszereket a történelemkutatásban?*

Olyan súllyal, és olyan történelemszemléleti megalapozottsággal, mint ma sem. Amellett újra hangsúlyozom: akkoriban magam sem voltam még történész, hanem olyan gazdasági képzettsgű szociológus, aki a történelem, főként a néptörténet iránt is érdeklődik. A szociológiában viszont — gondoljunk csak Durkheimra, aki kutatásainak középpontjába a „faites sociaux”, a társadalmi tények tanulmányozását állította — már általánossá vált az akadémiai jellegű méríckelésektől és vitáktól, a szószaporitástól való elfordulás.

● *No de szolgált-e a múlt olyan mennyiségű és minőségű adatot, hogy sikeresen alkalmazhassuk a statisztikai módszereket és segítségükkel valami újat is megtudjunk? Nem fenyeget-e ez esetben még fokozottabb mértékben a statisztikai adatok manipulálhatóságának veszélye, az a lehetőség, hogy nem is célzatosságból, hanem egyszerűen a dolgok nem teljes ismerete következtében bizonyos részjelenségeket, valóságdarabkákat a jelenség, a valóság egészének tekintsük; s ahelyett, hogy a különböző vonatkozások egymáshoz való viszonyításával felfedjünk a lényegét, meghamisítjuk azt, torz képet festünk róla?*

A vesztély elvileg kétségtelenül fennáll, gyakorlati lehetőségét mégis csökkenti, hogy távolabbi időkről lévén szó, a lényeg felfedezéséhez nem fűződnek közvetlen hatalmi érdekek, és csak ritkábban kapcsolódnak hozzájuk a napi politikai taktikai megfontolásai is. Vegyünk egy konkrét példát: különböző leírásokból, emlékezésekből tudjuk, hogy a XIX. század első felében 1817 volt az éhínség éve, de hogy az éhség valójában milyen méretű volt, a szegényebb néprétegek mekkora részét érintette, azt a statisztikailag értelmezhető adóösszeírások alapján tudjuk érzékelteni, hiszen a megfigyelt népességet ezek tükrözik. . . . Általánosabban szólva: a társas együttélés, a termelőmunka, a művelődési élet nagyobb gyakorisággal kelti életre a hasonlatos formában jelentkező, azonos módon lejáró eseményt, az ismétlődő történelmi tényt, mint a politikai eseménytörténet, amit a kutatás hosszú időn keresztül úgyszólván kizárólagos vizsgálódási területének tekintett. Az ismétlődés lehetővé teszi a jelenségek mérhetővé, számolhatóvá alakítását, így figyelemmel kísérhetjük sok történelmi tény és jelenség időbeli változását, térbeli elterjedését, gyakoriságát, súlyát, a különböző típusok arányát, irányzatok hanyatlását vagy felfelé ivelését.

● *Szabó István, a közelmúltban elhunyt kitűnő néptörténet-kutató tudomásom szerint azt vallja: a magyarság azért nem tűnt el a hunokhoz, avarokhoz, besenyőkhöz és más népvándorláskori népekhez, népcsoportokhoz hasonlóan, mert a faluban megmaradásának és fejlődésének, a közösségi összetartó és életető adottságoknak és erőnek megfelelő keretet talált. Kutatásaid alapján hogy határozád meg a székely falu e tekintetben betöltött szerepét?*

A székely falunak, mint a közösség életműködését serkentő és szabályozó keretnek a kérdését, pontosabban e kérdéskör néhány fontosabb vonatkozását az *Erdélyi hétköznapokon* kívül és azt megelőzően *A rendtartó székely falu* című könyvemben tárgyaltam. A kérdéssel foglalkoztak mások is, nekem is szándékomban van foglalkozni a továbbiakban is, s a téma ezzel távolról sincs még kimerítve. Sőt, többé-kevésbé szükségeszerű, hogy az idő múlásával a kutatók újabb és újabb szempontokat vessenek fel ezzel kapcsolatban is. Ha mindezek előrebocsátásával mégis megkíséreltem a lényegét jelenlegi ismereteim alapján összefoglalni, azt mondanám: az okmányokat böngészve, a tényeket vizsgálgatva olyan összekötő kapcsok és szálak rendszerét ismertem meg a múltbeli székely falu életében, amelyek nemcsak a gazdasági feladatok ellátását, a közösség ügyeinek intézését, a vitás kérdések eldöntését tették lehetővé, hanem a szülőföldhöz, az ősök örökségéhez, a kultúrához való viszonyulást is megszabták, a világról és az emberről kialakult határozott képet sugalltak, jól körülhatárolható zilárd értékrendet állítottak fel. A. J. Geurevics mondja *A középkori ember világképe* című kitűnő munkájában, hogy sem teljes szabadság, sem teljes elnyomottság nem létezik, hogy minden korban minden társadalmi osztály számára adott bizonyos szabadságpásmza, ennek határai azonban változnak. Nos, a székely falunak is megvolt a maga koronként változó, a feudalizmusban egyre szűkülő, de mégiscsak meglévő szabadságpásmzaja, mely lehetővé tette, hogy a közösség tagjai a falu törvényeiben saját törvényeiket fogalmazták meg, bennük bizonyos mértékig saját törvényeiket ismerjék fel.

● *A zsellérek és a jobbágyok is?*

Igen, ők is. Persze úgy kell érteni, hogy a termelési viszonyok jellege a Székelyföldön más volt, hogy a zsellérnek, jobbágyának itt nem kellett ledolgoznia a robotnapokat. De kevesebb volt a földesúri birtok, a feudális termelési viszonyok kevesebb ember lét- és munkafeltételeit szabták meg, másrészt a katonáskodás, a határári feladatok és egyéb különleges megbízatások ellátása számbelileg is jelentős társadalmi réteget hozott létre, amely nagyobb szabadsággal rendelkezett, s amely az egytelkes és egyházhelyi nemességekkel együtt a falu szerkezetét is megváltoztatta. A másfajta szerkezet visszahatott a többiekre, a

közösség egészére, s a közügyek intézésének módját is kedvezően befolyásolta. A falu ügyeinek intézésére megválasztott testületek és személyek az esetek döntő többségében nem egyszerűen a földesúr érdekeit és akaratát képviselték a többséggel szemben, hanem a törvényeket ama közös és általánosnak elismert értékrend szerint alakították ki és alkalmazták. A közösség tagjai bizonyos kötelezettségeket, törvényszerűségeket magukra nézve érvényesnek ismertek el (a kölcsönös segítségadást, a kalákázást, az özvegyekről, árvákról való gondoskodást például), és cserében a védettség állapotát kapták. Ennek a szokásrenden alapuló, korporatív jellegű, viszonylagos szabadságnak az ellentéte a törvények és rendeletek útján való kormányzás, amellyel először II. József idejében ismerkedett meg igazából a birodalom, és a székely falu is. 10 év alatt 8000 törvényt és rendeletet zúdítottak akkor a nép nyakába, ezeknek az lett volna a hivatásuk, hogy a felvilágosult abszolutizmus „közjó” fogalmát megvalósítsák, a gyakorlati eredmény azonban eyebek között az lett, hogy ideig-óráig még azt a bizonyos korlátozott szabadságpásmát és cselekvési lehetőséget is szűkebbre vonták.

● *Bálványosváraljával kapcsolatban egy célzás erejéig utaltál már a székely falu és a jobbágyfalu különbségeire. Szeretném, ha a párhuzamot ...*

A módszeres összehasonlításra nincs itt sem időnk, sem terünk, mindössze annyit mondhatok, hogy a táborozás alkalmával azt tapasztaltam, és felmértem adataiból is az derült ki: az emberek kezdeményező-készsége, összetartása, erejükbe vetett hite, szolidaritástudata, és -készsége sokkal csökevényesebb volt, mint gyermekkorom színhelyein. Vagy hogy Bálványosváraljától függetlenül más vonatkozást, más példát is felhozzak a múltnak a jelenbe átnyúló hatására: mikor a faluközösség általános értékrendjének törvényeit, szabályait kezdem tanulmányozni, az előírásokban azt a gyermekkoromban is sűrűn hallott intelmet ismertem fel, amelyet a legfrappansabbban Veres Péter fogalmazott meg a maga osztályostársainak hitként: „Megdögleni lehet, de rongy emberré válni nem”.

● *A székely faluéhoz hasonló jellegzetességek felfedezhetőek más tájegységek lakosainál is?*

A román szabadparaszrok (moşneni, razeşi), a doni kozákok, a skandináv falvak lakosainak alakulatai mutatnak például hasonló vonásokat, és közösségeik csaknem azonos működési elveket követnek. Bocskai juttatott hasonló szabadságjogokat hajdúinak, és Rákóczi Ferenc is ezen az úton haladt. A meseiróként ismert Jakob Grimm a német falutörvényeknek jóval teljesebb gyűjteményét állította össze, mint amit mi felmutathatunk, s az indíttatást a micink összegyűjtésére is tőle kaptuk. Vigasztalódhatunk viszont azzal, hogy az ügyintézés tekintetében a mi törvényeink talán egy fokkal demokratikusabbak voltak, mert nem igyekeztek a legkisebb részleteket is meghatározni, valamivel tágabb teret engedélyeztek az alkotószellemnek.

● *Kutatási területedhez való hűségedet soha semmi nem tette próbára? Nem környékeztek meg kísértések, nem emésztettek kételyek, nem készítették kitérőkre mulhatatlanul szükséges feladatokat?*

Mindjárt az egyetem elvégzése után egy nagyvállalattól kaptam jómóddal kecsegtető ajánlatot, de én másfajta örömrre, boldogságra vágytam, és a kutatást választottam. A felszabadulás után részt vettem az új, népi alapokon nyugvó szövetkezeti rendszer megszervezésében és irányításában, egyszerűen igyekeztem gyakorlatilag is tenni valamit a falukutatás során feltárt társadalmi bajok egy részének kiküszöbölése érdekében. Az olyan megbízatásoktól azonban, amelyek álmaim területétől végleg elszakítottak volna — óvakodtam. Tettem ezt annak ellenére, hogy ez a terület eleinte nem kecsegtetett különösebb kilátásokkal, hogy egy időben szembe kellett néznem a narodnyikizmus vádjával, s 1949-ig az egyetemen, a szükségleteknek megfelelően statisztikát, gazdaságtörténetet és jogtörténetet tanítottam. Az 1950-es évektől kezdve előadtam történetet, s igyekeztem nemcsak közvetíteni, hanem a magam igazát is mondani és hasznosítani természetesen azt, ami szűkebb témám szempontjából hasznosítható.

● *Több mint három évtizeddel ezelőtt, amikor megismertelek, az elméletet nem csak a nevelői gyakorlattal kapcsoltd szervesen össze, hanem a társadalom alakításának általános szükségleteivel is. Jut idő mostanában is e sokrétű feladathalmaz vállalására, vagy inkább az elméleti általánosítást és összegezést helyezed előtérbe?*

Kétségtelenül nálam is elkövetkezett a termék begyűjtésének és feldolgozásának ideje, s könnyelműségnek, felelőtlenségnek tartanám önmagammal és a munkámmal szemben is, ha nem próbálnám meg összegezni az összegezhetőt. Ha azonban valaki azt szegezné mellemnek, hogy ma, a város nagyarányú térhódításának korában túl sokat foglalkozom a múltbeli faluval, azt felelném: az együttélésnek, a közösség harmonikus fejlődésének tapasztalatai, a különböző modellek tanulságai a település nagyságrendjétől függetlenül is szolgálnak általános tapasztalatokkal. Vagyis, az összegzés nemcsak elméleti, hanem gyakorlati vonatkozású és hasznú tevékenység is. Ilyennek szánom most készülő munkámat. A *törvényhozó székely falu* című könyvemet is. S az egyetemi kurzus, a tucatnyi szabadegyetemi és másfajta előadás — így gondolom — gyakorlati munkának sem kevés.

„Magyarország többet érdemel, mint amit tudnak róla.”

Hazalátogató magyar tudósokkal beszélget Zika Klára

Az 1986-os esztendőőt bátran nevezhetjük a találkozók évének, hiszen ilyen nagy számban eddig még nem fordultak meg külföldön élő magyar és magyar származású szakemberek Budapesten. A tudományos konferenciákra, találkozókra, a világ minden tájáról érkeztek tudósok, kutatók, a különböző szakmák jeles képviselői, s nemcsak elfogadták a meghívást, nagy részük előadást is tartott. Voltak olyanok is közöttük, akik 30—40 év után most először látogattak haza. Régi tapasztalat, hogy az értelmiségi rétegek egyházi, politikai, vagy kulturális alapon szerveződő magyar egyesületek mellett, inkább a szakmai társaságokkal keresik a kapcsolatot. A külföldi magyarok tanácskozásai egy-egy hazai eseményhez, konferenciához kapcsolódnak, vagyis szerves részként épülnek be a hazai tudományos folyamatokba.

A Magyarok Világszövetsége csaknem ötven éve tart fenn kapcsolatot a diaszpórában élő magyarsággal. A külföldi népszámlálási adatokat olvasva örömteli és egyben szomorú tényekkel találkozhatunk. Az Amerikai Egyesült Államokban például a legutóbbi népszámláláskor 1 millió 779 ezer ember vallotta magát magyar származásúnak, és 450 ezerre becsülik azoknak a számát, akik magyarul beszélnek. Örülünk kell, hogy ma már ennyien vállalják a nemzetiségüket, mégis szomorúan gondolunk arra, mennyire szűkösödött ez a nép... Különösen a második világháborúban és az úgynevezett hidegháború éveiben sokan nem tartották szerencsésnek, ha a származásukra hivatkoznak. Akkor az volt a cél, hogy valaki minél jobb amerikai, kanadai állampolgár legyen és háttérbe szorult az, hogy valójában milyen nép fia. Az 1960-as években kezdődött meg ezekben az országokban az etnikum felvirágzása, a gyökerek keresése. Ezt példázza az is, hogy 1985-ben 230 ezer magyar származású külföldi állampolgár jött haza, s ez a legszűkebb számítás szerint is egynegyede-egyötöde a világban szétszóródott magyarságnak. Ha hozzávesszük még a családtagokat, rokonokat, ez évente a diaszpórában élő magyarság felét érinti, ami nagyon jelentős szám. A rokoni, baráti kapcsolatok, gyermekkori élmények eltephetetlen szálakkal kötnék a szülőföldhöz. A ragaszkodás sokféleképpen megnyilvánulhat. Vannak, akik magyar egyesületekbe járnak, klubokat vezetnek, de vannak, akik konkrétabb kapcsolatokat építenek ki Magyarországgal — például megkeresik a lehetőségét a magyarországi ösztöndíjasok meghívására, szakemberek cseréjére. Több olyan névjegykártyát is láthattam, melyen magyar írásmóddal szerepelt a név.

A Magyarok Világszövetsége már az 1985-ös évet is igen termékenynek nevezte, népművészeti fesztivált, táncfesztivált rendezett — egyedül az Amerikai Egyesült Államokból nyolc táncsoport érkezett. Több olyan amerikai is volt közöttük, aki egy szót sem tudott magyarul, de vonzotta a magyar tánc. A Magyarok Világszövetsége létrehozott egy Magyar Fórum nevű szervezetet, a tudományos találkozók védnökségeként. Ez a Fórum foglalkozik a külföldön élő magyar szakemberek meghívásával, különböző szimpóziumok, összejövetelek rendezésével. Rendkívül élénkek a kapcsolatok a magyarokkal a tudományos és gazdasági élet legkülönbözőbb ágaiban és ma már gyakran külföldről érkeznek a kezdeményezések. Nekünk itthon, lehetőségeink szerint, úgy kell dolgoznunk, hogy azok, akik külföldön élnek és magyarnak vallják magukat, ne szegyenek az egykori hazájuk miatt. Azt nem várhatjuk tőlük, hogy egyetértésnek a magyar társadalmi-politikai berendezkedéssel, hiszen nagy részük azért ment el, mert nem értett vele egyet, de ezeknek az emigránsoknak általában honvágyuk van. Ezt példázzák az egyre bővülő kapcsolatok is.

1986 tudományos találkozói, konferenciái azzal is szembesítettek, hogy ebből a kis országból a világ tudományos és művészeti életének mennyi kiválósága került ki. A tudományos eredmények, szakmai információcserék mellett az előadások közötti szünetekben és éjszakákba nyúló beszélgetésekben erősödtek vagy épültek a baráti, szakmai kapcsolatok. A világhírű tudósok között szép számmal akadtak olyanok is, akiknek egészen szoros a kötődésük Magyarországhoz.

A *Magyarok szerepe a világ természettudományos és műszaki haladásában* című konferenciára több száz-an jöttek el a világ különböző országában élő és dolgozó, magyar származású műszaki és természettudományos kutatók közül. A Budapesti Műszaki Egyetemen öt napon át több szekcióban folytak az előadások, kötetlen beszélgetések. *Merszei Zoltán*, az amerikai Occidental Petroleum Corporation elnökhelyettese (ügyvezető igazgatója), a legismertebb emberek közé tartozik az USA-ban. Barátai tudósok, államfők, kapcsolatai szinte az egész világot behálózzák. 46 évvel ezelőtt, 17 évesen került el Magyarországról. Amerikában nőtt fel, ott végezte tanulmányait, s pályája óriási sikerrel ívelt felfelé. Állandóan úton van, most is csak a baráti kérésnek engedve jött két napra Budapestre, hogy a tudományos találkozón előadást

tartson és rögtön tovább repült. Bemutatta azokat a magyar származású tudósokat, akik jelentősen hozzájárultak az engergiakutatáshoz.

— Ha Magyarország továbbra is megőrzi kutatási szabadságát, akkor a csaknem 1100 éves ország jövője biztosítva van — mondta Merszei Zoltán. — 1972 óta évente, néha többször is megfordulok Magyarországon. Mindig hozok magammal néhány amerikaiit: ismerjék meg a valóságban az itteni körülményeket. Budapestről mindenki elragadtatással beszél, az embereket és a légkört kellemesnek tartják. Jellemző példa erre a feleségem, aki amerikai létre szinte nagyobb propagandistája már Magyarországnak, mint én. Budapesten kívül sok helyen megfordultunk, körbejártuk az országot, a feleségem cikksorozatot is írt. A fogadtatást mi sem bizonyítja jobban, mint a New York-i Daily News főszerkesztőjének és feleségének magyarországi látogatása.

A Budapesten megrendezett *XIV. nemzetközi rákkongresszusa* a világ 82 országából 8200 tudós jött el, közöttük számos világhírű, külföldön élő magyar, és magyar származású kutató. *Dr. Lajtha László*, a menchesteri egyetem nyugalmazott professzora, az MTA tiszteletbeli tagja utolsó hivatalos szereplésének tekinti a budapesti kongresszust. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy tetlenül telnek majd a napjai, hiszen rengeteg elfoglaltsága van. Továbbra is részt vesz az Orvosi Kutató Tanácsban, de több ideje jut majd örök hobbijára, a történelemre és a különleges hegyi növények termesztésére. A fehérvérűség gyógyításának világhírű professzora a budapesti kongresszus egyik legnépszerűbb résztvevője volt. Barátainak, ismerőseinek itthon is igen nagy a száma, de vajon őriz-e valamit az apai örökségből, a Kossuth-díjas zeneszerző és népzenekutató Lajtha László fia?

— Mindig vonzott a falusi élet, az egyszerű emberek világa — kezdődött a vallomása. — Álmaimban sokszor visszajárok Osdolára, a Székelyföld egyik kicsi hegyi falujába, ahol sok boldog napot töltöttem. Többször elkísértem édesapámat gyűjtőújtára. A zene mindig nagyon sokat jelentett nekem, bár én aktívan nem művelem. A nagyobbik fiam őrizi nagyapja kottáit, leveleit, ápolja a családi hagyományokat. De a kisebbik fiam és skót származású feleségem is szereti Magyarországot, emlékezéseimből a Református Lónyai Gimnáziumot, osztályfőnökömet Áprily Lajost, s az erdélyi Osdolát. Remélem, hogy most már több időm lesz és gyakrabban térhetek vissza Magyarországra.

A *külföldi magyar egyesületek vezetői* 1986-ban ötödik alkalommal jöttek össze Budapesten háromnapos tanácskozásra. A résztvevők száma minden eddigénél nagyobb volt. 36 nyugat-európai, észak-amerikai és más földrészen működő magyar egyesület, klub küldte el képviselőjét, hogy kiscseréljék tapasztalataikat, elmondják gondolataikat, örömeiket. Olyan emberek, akik munkájuk mellett szabad idejüket, energiájukat áldozzák arra, hogy közösséggé kovácsolják a szétszórta élő magyarokat és azok leszármazottait. Megmaradásuk feltétele az anyanyelv és az anyanyelvi kultúra ápolása. Ehhez könyvek, filmek, különböző kulturális programok kellene és természetesen a népművészeti hagyományok ápolása. Az egyesületi vezetők között voltak olyanok, akik nagy létszámú, régóta működő társaságok életéről számolhattak be, és olyanok is, akik most próbálkoznak új klubok létrehozásával. Egyetérthetünk az egyik résztvevő megállapításával: „Nézem és csodálom a hetedik országból összeverődött társaságot. Csodálom őket, mert ki-ki adottságaihoz, körülményeihez képest mindent megtesz a magyarságért, az anyanyelv, a magyar kultúra fennmaradásáért. Minden tisztelet megilleti őket.”

A magyar történelem jeles évfordulójára, *Buda felszabadításának 300. évfordulójára emlékezve* először találkoztak az itthon és a határainkon kívül élő történészek. A budapesti történészkonferencia sikeréhez — a tudományos érdekességek mellett — nagymértékben hozzájárult a szeretetteljes, családias légkör, az egymás iránti őszinte tisztelet és érdeklődés, no és a jóízű viták, baráti találkozók. A résztvevők egybehangzó véleménye volt, hogy a külföldön élő magyar történészek számára különösen nagy jelentősége van a magyarországi tudományos konferenciáknak. A tengerentúlról, Nyugat-Európából és a szomszédos országokból érkezett történészek tájékoztatták egymást az országaikban folyó kutatási munkákról, magyarországi kapcsolataikról. Ők pedig nagy érdeklődéssel hallgatták a História című történelmi folyóirat főszerkesztőjének, *Glatz Ferenc*nek beszámolóját a mai magyar történetírás helyzetéről és *Húszás Gyula* tájékoztatóját az Országos Széchényi Könyvtár Magyarságkutató Intézetének munkájáról, célkitűzéseiről.

Hunyadi István Franciaországban, Strassbourghban él, de gyakran jár Magyarországra, mert kutatási területe Győr megye a török hódoltság elején.

— Vajon mi a motivációja annak, hogy a francia Országos Kutató Központban dolgozó történész magyar témával foglalkozik?

— Most már a franciák is érzik, hogy Magyarország többet érdemel, mint amit tudnak róla. Az érdeklődés persze köszönhető a magyar tudományos élet nemzetközi elismertségének. A Győr megyei kutatás érdekes eredményeket hozott: kiderült, hogy szoros együttműködés volt a török hódoltsági és más területek között, a Habsburg világgal még nem mérgesedett el annyira a helyzet, mint a század végére. Az ötagú sípnak is megvoltak a feltételei: nem létezett nemzetiségi kérdés, természetesenek találtak a másik nemzetiség jelenlétét. Hunyadi István tudatosan nem változtatott a nevéen. Tudják róla, hogy ezer szállal kötődik Magyarországhoz. Négy gyermeke magyar nyelvből érettségizett, magyar néptáncsoport tagjai, ami még közelebb hozta őket a magyar kultúrához. Hunyadi Istvánt felesége is elkísérte Budapestre, egy kis beszerző körútra, ugyanis Strassbourgh központjában, Tisza nevű, magyarosan berendezett vendéglőjükben kizárólag magyar ételeket, borokat szolgálnak fel.

A találkozókra készült rövid összefoglaló csak egy kis izelítőt adhatott a rendkívül gazdag és felejthetetlen programsorozatból. Hosszan lehetne írni a résztvevők életjáról, s arról, hogy legyen bár a világ első kutatóközpontjának igazgatója valaki, álmaiban Osdola, a kicsi székely falu jut eszébe, s ha a beérkezett ösztöndíjpályázatok közül választania kell, az első hely a magyarországiaké. Tanulságos lenne részletebben is megismerni azokat a törekvéseket, amelyek a kötődés szálait erősítgetik.